JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

MAONI YA MSEMAJI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI WIZARA YA FEDHA NA MIPANGO KUHUSU UTEKELEZAJI WA MPANGO WA KWANZA WA MAENDELEO WA TAIFA WA MWAKA 2011/2012 HADI 2015/2016 NA MWELEKEO WA MPANGO WA PILI WA MAENDELEO WA TAIFA KWA KIPINDI CHA MWAKA 2016/2017 HADI 2020/2021

Ofisi ya Bunge,
S. L. P 941,
DODOMA

Aprili, 2016.

MAONI YA MSEMAJI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI WIZARA YA FEDHA NA MIPANGO KUHUSU UTEKELEZAJI WA MPANGO WA KWANZA WA MAENDELEO WA TAIFA WA MWAKA 2011/2012 HADI 2015/2016 NA MWELEKEO WA MPANGO WA PILI WA MAENDELEO WA TAIFA KWA KIPINDI CHA MWAKA 2016/2017 HADI 2020/2021

A: UTANGULIZI;

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 94(5) (a) toleo la mwaka 2016, kwa niaba ya Kambi ya Upinzani naomba kuwasilisha maoni ya Kambi kuhusu mpango wa pili wa maendeleo wa Taifa kwa mwaka 2016/17 hadi 2020/21. Kama ulivyowasilishwa na Mhe Waziri, Wizara ya Fedha na Mipango.

Mheshimiwa Spika, kabla ya kuingia katika kwa undani katika kaulimbiu ya Mpango wa pili wa Maendeleo ya Taifa "Nurturing Industrialization for Economic Transformation and Human Development", kuna mambo mengi ya msingi ambayo yameshindika kufikiwa katika awamu ya kwanza ya Dira ya Maendeleo ya Taifa ya 2025. Na inaonekana kuwa ni changamoto, Hoja ya msingi ni je tunakwendaje mbele bila ya kwanza kumaliza changamoto za nyuma ili tuweze kwenda mbele?

Mheshimiwa Spika, kama hoja ya Serikali ni kwenda kulingana na miaka lakini si kuwa na dhamira ya dhati ya kuhakikisha tunafikia

malengo, ni dhahiri watu wote makini hawatakubaliana na hoja hiyo. Aidha ni ukweli kwamba Bunge linahitaji kujadili na kushauri kuhusu vyanzo vya mapato vya utekelezaji wa Mpango ni jambo la muhimu sana ili kukidhi matakwa ya kikatiba.

Mheshimiwa Spika, historia inaonesha kuwa baada ya uhuru kulikuwa na mpango wa maendeleo wa miaka mitatu uliojulikana kama (three year plan –TYP 1961 hadi 1964 ambao ulikuwa na msisitizo wa ukuaji wa haraka wa uchumi (rapid growth of the economy). Madhumuni makubwa yalikuwa ni kuwekeza kwenye sekta za ukuaji wa viwanda ili viwe chachu ya kukuza uchumi.

Mheshimiwa Spika, mpango wa kwanza wa miaka mitano wa maendeleo wa Taifa kwa historia ya Tanzania, the first five year plan 1964-1969 uliohitaji kuwa na uchumi wa viwanda na mpango huo ndio ulizalisha viwanda ambavyo Serikali ya CCM chini ya Mwinyi na Mkapa walianzisha mkakati wa kuvigawa bure au kuviuza kwa bei nafuu. Mpango ule ulikuwa na lengo kuu la kuhakikisha Tanzania inazalisha bidhaa zitakazoshindana na bidhaa za kutoka nje, na ndipo walianzisha sera ya ***"import substitution policy".***

Mheshimiwa Spika, kukwama kwa mpango huo wa kwanza wa maendeleo kulitokana na; kwanza viwanda vilitengezwa kwa lengo la kuzalisha bidhaa kwa ajili ya soko la ndani na kiasi kidogo sana kwa ajili ya kuuzwa soko la nje, pili uwekezaji kwa ajili ya viwanda kwa takriban asilimia 75 ilitarajiwa kutoka kwa wafadhili na sekta binafsi[1]. Tatizo hilo bado linaendelea kujitokeza hadi sasa kwenye Serikali ya awamu ya tano, hiki ni kiashiria kwamba mipango yetu tunapanga

[1] Skarstein R, Wangwe S.M –Industrial Development in Tanzania; Some Critical Issues, Scandnavian Institute of African Studies, Uppsala in cooperation with Tanzania Publishing House, Dar es salaam, 1986

kwa kutegemea mifuko ya sekta binafsi na wafadhili. Uendelevu wa aina hii (sustainability) hauwezi kupatikana kwa mtindo huo.

B: UTEKELEZAJI WA MPANGO WA MIAKA 5 (2011-2015)

Mheshimiwa Spika, tunaposema utekelezaji wa mpango wa miaka mitano, tunaangalia ni kiasi gani cha fedha zilizotolewa na Serikali kwa ajili ya miradi ya maendeleo kama ilivyokuwa imepangwa katika mpango wa kipindi husika.

Mheshimiwa Spika, takwimu za wizara ya fedha zinaonesha kuwa kwa kipindi cha miaka mitano fedha ambazo zimetolewa na Serikali kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo ni wastani wa asilimia 26 tu. Hii maana yake ni kwamba Serikali aina nia wala haiko tayari kuwatoa watanzania katika umasikini, na pia Serikali haitembei kwenye maneno yake ndio maana wanatumia kile kinachoitwa kwa kiingereza kama ***"deal dull technique"*** kwa maana rahisi ni kupoteza muda.

Mheshimiwa Spika, kama utekelezaji wa awamu ya kwanza ya mpango wa Taifa haukutekelezwa hata nusu, tunakuwa na ujeuri gani wa kuingia kwenye awamu ya pili bila ya kufanya tathmini ya kina iliyopelekea kushindwa kwa awamu ya kwanza?

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inashauri kuwa tuwe na mipango yetu kama taifa inayoendana na mazingira yetu (originated from within Tanzania in our context) na sio kufuata mipango yote inayoasisiwa na Bank ya Dunia, shirika la fedha duniani, nchi wahisani au mashirika ya kimataifa.

a. HALI YA UCHUMI

i. Ukuaji wa pato la Taifa

Mheshimiwa Spika, Utekelezaji wa Mpango wa Taifa wa Maendeleo wa miaka mitano uliopita (2011 -2015) unaonyesha kwamba ukuaji wa uchumi umekuwa kwa kwa wastani wa asilimia 6.7.

Hata hivyo, **Mheshimiwa Spika,** Sekta zinazotajwa kukuwa ni sekta ambazo kwa ujumla wake hazina mahusiano ya moja kwa moja na uzalishaji wa ajira na au kupunguza umaskini kwa wananchi wetu na ndio maana kasi ya umasikini wa kipato unaendelea kuongezeka zaidi nchini.

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa taarifa ya utekelezaji wa Mpango ni kuwa pato la mwananchi limekua kutoka wastani wa shilingi **770,464.3** kwa mwaka kutoka 2010 hadi kufikia wastani wa shilingi **1,724,415.6** mwaka 2014.

Mheshimiwa Spika, Hii maana yake ni kwamba, kwa mwezi wastani wa mapato ya mwananchi ni shilingi **143,701.25** na ukiyagawa kwa siku ni sawa na kipato cha shilingi **4,970.04** kwa siku!

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kulithibitishia Bunge hili na wananchi kwa jumla kama shilingi **4,970.04** kwa siku zinatosha kuhudumia familia nzima. Kambi Rasmi ya Upinzani

Bungeni inaitaka Serikali kuacha kujitapa kwa kwamba uchumi umeongezeka wakati kipato cha mwananchi wa kwaida hakitoshelezi mahitaji na ugumu wa maisha unaendelea kuongezeka.

ii. Deni la taifa

Mheshimiwa Spika, Hali ya Deni la Taifa ni ya kutisha sana na tunakoelekea kama hatua madhubuti hazitachukuliwa na wenye jukumu la kuisimamia serikali ambao ni Bunge basi nchi inaweza kufilisika kama ilivyotokea kwa nchi ya Ugiriki. Jambo hilo linaweza kutokea hata kwetu japokuwa tunazo rasilimali nyingi sana, kutokana na Serikali kutokusema ukweli na kuendelea kusema kuwa bado tunakopesheka. Hii ni hatari sana.

Mheshimiwa Spika, deni la taifa limekuwa na kufikia kiasi cha Dola za Marekani **19,141.3 milioni** .....hii ni sawa na shilingi **41,536.6 Trilioni** (exchange rate ya 1 usd =sh. 2,170).

Mheshimiwa Spika, deni hili limeongezeka mara dufu mwaka 2015 baada ya serikali kukopa kiasi cha Dola za Kimarekani **3,846.7** Milioni au shilingi **8.347 trilioni** kwa (exchange rate ya 1 usd =sh. 2,170).

Mheshimiwa Spika, mwishoni mwa mwezi Juni 2010 jumla ya deni la Tanzania lilifikia dola za Marekani **bilioni 9.9** kulingana na viwango vya kubadilisha fedha katika mwezi huo wa Juni, kiasi hicho kilikuwa sawa

na shilingi **Trilioni 13.6.** Miaka mitano baadaye deni limefikia **trilioni 41.5** lazima kama Bunge tushituke!

Maswali ya kujiuliza;

i. Fedha zilizokopwa kuanzia mwaka 2010 mpaka 2015 zilifanya miradi ipi ya Maendeleo?
ii. Mikopo hii ina riba kiasi gani?
iii. Tumeweka nini kama dhamana ili kupatiwa mikopo hii au ile minong'ono mitaani kuwa Vitalu vya Gesi ndio dhamana ni sahihi?
iv. Mkopo mkubwa wa mwaka 2010 ambao ni sawa na asilimia 5.9 ya Deni lote ulitumika kufanyia jambo gani? Fedha hizi zimetumika kugharamia miradi gani au ndio EPA ya uchaguzi Mkuu wa 2015? Maana kila utawala unapokuwa unaondoka na kuingia utawala mpya tangu mfumo wa vyama vingi hapa nchini pamekuwa na utaratibu wa **'EPA'** za uchaguzi Mkuu. ...
    - Mwaka 1995 tulikuwa na EPA ya IPTL (Mwinyi to Mkapa)
    - Mwaka 2005 ilikuwa EPA ya BOT (Mkapa to Kikwete)
    - Mwaka 2015 EPA ya Deni la Taifa ?(Kikwete to Magufuli)

Mheshimiwa Spika, Majibu ya maswali haya yatapatikana tu kama itafanyika 'Special Audit' ya Deni la Taifa. Mkopo huu ni hatari zaidi kama hautalipwa kwa wakati kwani riba itaongezeka mara dufu na kuifanya nchi ifilisike. Kwa sababu hiyo, Kambi Rasmi ya Upinzani

Bungeni inamtaka Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Srikali kufanya ukaguzi maalum “Special Audit” ya Deni la Taifa na kuleta taarifa ya ukaguzi huo bungeni kwa ajili ya kujadiliwa.

Kutolipa madeni unayodaiwa ni ghali!

Mheshimiwa Spika, Katika miaka ya 1980 Tanzania ilikopa dola za marekani milioni 49 kutoka Brazili ili kugharimia mradi wa ujenzi wa barabara inayounganisha Morogoro na Dodoma. Deni hilo halikulipwa. Ilipofika mwaka 2010, deni lilikuwa limeongezeka hadi kufikia dola za Marekani milioni 240. Bahati njema kwa Tanzania ni kwamba baada ya mazungumzo ya muda mrefu, viongozi wa Brazili walikubali kulifuta deni hilo.

Mheshimiwa Spika, Endapo Mikopo ya fedha hizo zisilipwe kwa wadai kama makubaliano yanavyosema, inawezekena kwamba baada ya muongo mmoja fedha hizo zitafikia kiasi ambacho itakuwa vigumu sana kwa Tanzania kuzilipa. Mathalan, iwapo mkopo utatozwa riba ya asilimia 5 kwa mwaka, zinazopaswa kulipwa kila mwezi na mkopo huo usilipwe, katika kipindi cha miaka 10 kiasi hicho kitakuwa kimeongezeka kwa asilimia 65% na deni litaongezeka maradufu katika kipindi cha miaka 15. Kutolipa deni unalodaiwa ni ghali.

Mheshimiwa Spika, Jinsi muda mrefu unavyopita bila kutimiza wajibu wa malipo ndivyo riba inavyozidi kukua. Deni ambalo Serikali ya Tanzania ilikuwa inadaiwa na Brazili ni mfano dhahiri unaoonesha jinsi hali inavyoweza kuwa mbaya. Hatari hii inajitokeza zaidi katika mikopo ya kigeni inayotolewa kwa masharti ya kibiashara ambayo kwa kawaida haina muda wa unafuu (grace period) wa kufanya malipo na hutoza viwango vikubwa vya riba.

Mheshimiwa Spika, Wasiwasi mwingine ni iwapo Tanzania itamudu kutimiza wajibu wa kulipa madeni yake kwa wakati. Kwa sasa inashindwa kulipia madeni yake yote, na kuendelea kukopa kibiashara kunaweza kuiingiza nchi katika hali ngumu zaidi.

iii. Kushuka kwa thamani ya shilingi (devaluation)

Mheshimiwa Spika, kushuka kwa thamani ya shilingi dhidi ya dola kwa kipindi cha miaka mitano imekuwa ni jambo ambalo Serikali imeshindwa kulidhibiti na imeendelea kushuka, kwani kwa kipindi cha Januari 2015 hadi februari 2016 dola moja ya kimarekani ilikuwa ni sawa na wastani wa shilingi 1,754.7 na 2,189.1 kwa mfuatano huo. Hili limetokea kutokana na kutokuwa na bidhaa nyingi za kuuza nje ya nchi. Aidha, inaonekana kuwa nchi iliuza mazao na bidhaa nyingi nje lakini ukweli ni kwamba mauzo hayo yanafanywa na makampuni ya kigeni na fedha za mauzo zinabaki kwenye nchi yanapotoka makampuni hayo.

Mheshimiwa Spika, kuendelea kushuka kwa thamani ya shilingi ni dhahiri miradi ya mendeleo ya maendeleo tunayoipanga sasa inaweza kushindwa kutekelezeka.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inasema hiyo ni matokeo ya kuendelea kuhamasisha wawekezaji toka nje na kuacha kuweka mazingira wezeshi kwa watanzania.

b. Mapitio ya vipaumbele katika utekelezaji wa mpango

Mheshimiwa Spika, Ilipendekezwa katika Mpango uliopita kwamba Serikali itenge asilimia 35 ya Mapato yake ya ndani ili kugharamia bajeti ya Maendeleo, lakini kwa miaka yote mitano Serikali haijawahi kufikia kiwango hicho jambo ambalo limeacha miradi mingi kutokamilika kutokana na kutegemea fedha za wahisani ambazo haziji kwa wakati.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka Serikali kueleza bayana namna Mpago utakavyogharamiwa na kuonyesha bayana vyanzo thabiti vya mapato ya kugharamia Mpango na sio kuweka ahadi za wahisani ambazo hazina uhakika wa asilimia 100 kama vyanzo vya mapato ya kugharamia Mpango.

i. Barabara

Mheshimiwa Spika, Mpango uliopita ulikuwa umeweka lengo la kujenga barabara kwa kiwango cha lami zenye urefu wa **Kilomita 5,204** kwa kipindi cha miaka 5. Hii maana yake ni kwamba kila mwaka zilitakiwa zijengwe Kilomita 1,040.8 za barabara.

Mheshimiwa Spika, taarifa ya utekeleza wa Mpango uliopita inaonyesha kwamba zimejengwa barabara za Lami zenye urefu wa Kilomita 2,775 sawa na asilimia 53 kwa kipindi cha miaka 5 ikiwa ni pamoja na ukarabati wa wa barabara hizo.

Mheshimiwa Spika, hii maana yake ni kwamba kila mwaka tulijenga na kukarabati Kilomita 555 tu kwa kiwango cha Lami. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kutoa maelezo mbele ya Bunge hili itatekeleza vipi ujezi wa barabara zilisoalia katika Mpango uliopita. Au

Mpango huu mpya utakuwa unatekeleza viporo vilivyoachwa na mpango uliopita?

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inapenda kuwakumbusha watanzania kwamba aliyekuwa waziri wa ujenzi wakati wa utekelezaji wa Mpango uliopita, ndiye Rais wa sasa wa Jamhuri ya Muugano wa Tanzania ambapo aliutekeleza Mpango kwa asilimia 53 tu katika sekta ya barabara. Je, Waziri wa sasa wa ujenzi atakuwa na miujiza gani kuutekeleza mpango mpya?

ii. **Nishati**

Mheshiwa Spika, Katika sekta ya Nishati, Mpango uliweka lengo la kuzalisha 2,780 MW za Umeme kwa kipindi cha miaka 5. Maana yake ni kwamba kila mwaka ilitakiwa kuzalisha 556 MW ili kufikia lengo lililowekwa na Mpango.

Mheshimiwa Spika, Utekelezaji- kwa kipindi cha miaka 5 zimeweza kuongezeka 496.24 MW katika uzalishaji wa umeme nchini. Hii maana yake ni kwamba kila mwaka tuliongeza uzalishaji wastani wa 100 MW za umeme nchini. Kwa mwenendo huu ili kufikia lengo la kuzalisha 2,780 MW tunahitaji miaka 13 ili kuweza kufikia lengo la Mpango wa miaka 5 ya awamu ya kwanza.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kutoa maelezo mbele ya Bunge hili ni kwanini haikutekeleza lengo la Mpango wa Maendeleo la kuzalisha 2,780 MW za umeme?

Mheshimiwa Spika, ikumbukwe kwamba aliyekuwa waziri wa Nishati katika Serikali iliyopita, ambaye alikuwa akitekeleza mpango uliopita, ndiye waziri wa sasa wa Nishati. Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka Serikali ilieleze Budnge hili, Waziri wa Nishati wa Sasa atakuwa na muujiza gani wenye nguvu za kumwezesha kuutekeleza Mpango huu ikiwa alishindwa kuutekeleza Mpango uliopita?

iii Usafiri wa anga

Mheshimiwa Spika, katika sekta ya ufari wa Anga**,** hakuna jambo la maana la kiutekelezaji ambalo limefanyika kwani kwa kuweka kumbukumbu sawa ni kwamba, Mwalimu Nyerere aliondoka mwaka 1984 aliacha shirika la ndege likiwa na Ndege 11, lakini kwa sasa linamiliki ndege zero. Ilhali likiwa na wafanyakazi wengi wanaolipwa kodi za wananchi.

Mheshimiwa Spika, Hakuna mkakati wowote wa kuhakikisha kuwa watalii hao wataendelea kuja Tanzania miaka ya huko mbeleni. Hivyo Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kueleza bayana mikakati ya kufufua shirika la ndege la taifa ili kukuza na kuimarisha soko la utalii hapa nchini. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni ina imaani

kwamba kama taifa hatuwezi kuimarisha soko la utalii bila kuwa na shirika letu la ndege ***'National Carrier'.***

iv. **Reli**

Mheshimiwa Spika, mpango wa miaka mitano, Serikali iliweka lengo la kukarabati kilomita 2707 za reli kwa kiwango cha standard gauge, lakini hadi sasa imekarabati kilomita 136 tu. Maana yake ni kwamba kila mwaka serikali serikali inakarabati kilomita 27.2, hivyo ili kutimiza lengo la miaka mitano ya kilomita 2707 itatumia miaka 99.5. Je, kwa mahesabu haya tutaondoka katika hali hii ya kibiashara tuliyo nayo?

v. Kilimo

Mheshimiwa Spika, Mpango uliopita ulikuwa umeweka lengo la kukuza sekta ya kilimo ili iwe inakuwa kwa asilimia 6 kwa mwaka. Hata hivyo katika utekelezaji wa Mpango huo, Sekta hii ilikua kwa wastani wa asilimia 3.4 tu kwa mwaka kwa kipindi chote cha utekelezaji wa mpango wa Taifa wa maendeleo.

Mheshimiwa Spika, Kilimo cha umwagiliaji kwa kipindi cha utekelezaji wa mpango inaelezwa kuwa kiliongezeka kutoka Hekta **345,690** kufikia hekta **461,326** na hakikuweza kufikia lengo la hekta **1,000,000**. Aidha, kwa mwendo huu wa kukuza sekta ya umwagiliaji kukua kwa hekta **23,127.2** kwa mwaka , maana yake ni kuwa ili kufikia hekta milioni 1 tutahitaji miaka **43.2** ili tuweze kufikia lengo hilo.

Mheshimiwa Spika, Kilimo ambacho kilitegemewa kuchangia asilimia 12.9 kwenye Pato la Taifa kiliishia kuchangia asilimia 7 tu. Aidha, ilitarajiwa kilimo kukuwa kwa wastani wa asilimia 6 kila mwaka hadi 2015. Kuongezeka kwa uongezaji thamani wa bidhaa za mazao ya kilimo kutoka asilimia 30 mwaka 2011/12 hadi asilimia 50 mwaka 2015/16. Na mwisho kuongezeka kwa mapato ya fedha za Kigeni yatokanayo na mazao ya kilimo kutoka dola za kimarekani Millioni 700 mwaka 2011/12 hadi dola za Kimarekani Milioni 1,500 mwaka 2015/16.

Mshimiwa Spika, mpango ulihitaji uwekezaji katika kilimo wa jumla ya shilingi milioni 4,361,576/- kwa kipindi cha miaka mitano ya utekelezaji wa awamu ya kwanza ya mpango wa maendeleo.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali itoe tathmini ya malengo hayo yaliyowekwa kwenye sekta hiyo ya Kilimo ni kwa kiwango gani yametekelezwa.

Mheshimiwa Spika, Mpango umeshindwa kuongeza uzalishaji wa mazao ya biashara ambayo tangu uhuru yalikuwa ndio mhimili mkubwa katika kulipatia taifa fedha za kigeni, mazao kama Korosho,Mkonge, Kahawa,Pamba ,Chai na Tumbaku.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka Serikali iwaeleze wananchi inakipeleka wapi kilimo cha nchi hii ambacho imekuwa ikikiundia kauli mbiu mbalimbali ambazo badala ya kukipeleka kiliko mbele zinakipeleka nyuma.

vi. Elimu

Mheshimiwa Spika, Mpango wa 2011/2012 hadi 2015/2016 unasema " .... Sekta ya Elimu pekee inahitaji walimu 900,000 wenye ujuzi ikilinganishwa na Walimu 238,000 waliopo sasa (2011). Katika Sekta ya Afya, idadi ya wataalam 110,000 waliopo sasa italazimika kuongezeka mara nne kufikia wataalam 476,000.... "(uk 35).

Mheshimiwa Spika, Mpango unaweka malengo " ... Tanzania inalenga kwamba kufikia Mwaka 2015 kuwa na wanasayansi 26,000; wasanifu na wahandisi 88,000; wanasayansi wa afya 22,000; na wanasayansi tabibu wa meno na mifugo 64,000; wataalam wa masuala ya kiuchumi 30,000; wataalam wa uhasibu na usimamizi wa fedha 63,000; walimu 320,000 na wataalam wa ngazi za umeneja130,000. Ili kufikia Malengo haya ya wataalam ifikapo Mwaka 2015/16, italazimu kuanzia Mwaka 2011 kiasi cha wanavyuo 80,000 wawe wanahitimu kila mwaka kutoka taasisi za Elimu ya Juu.
Wafanyakazi wa 635,000 wenye ujuzi wa ngazi ya VETA watahitajika ifikapo mwaka 2015". (uk. 36)
Mheshimiwa Spika, Tujiulize, tumefikia malengo haya?

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya Hali ya Uchumi wa Taifa iliyotolewa mwezi Juni, 2015 inaonyesha kuwa; Wanafunzi katika Vyuo vyote vya VETA nchini kote walikuwa 164,077 tu. Wanafunzi katika Vyuo vikuu vyote nchini walikuwa 204,175 na wahitimu Mwaka 2015 walikuwa takribani 30,000 tu. Mpango uliweka malengo mahususi Kwa sekta ya Elimu, ikiwemo:

1. Kujengwa Kwa Kampasi ya Mloganzila ya Chuo Kikuu cha Muhimbili. Utekelezaji wake umefikia wapi?

2. Taasisi 5 za Elimu ya Juu kukarabatiwa na kuwa na wafanyakazi wenye utaalamu wa VETA wapatao 635,000 **Utekekezaji-** Watu wenye ujuzi wa VETA wapo 200,000 tu. Taarifa za ukarabati wa taasisi za Elimu ya Juu haijulikani.

c. UWEPO WA MIPANGO NA VIPAUMBELE VINAVYOFANANA

Mheshimiwa Spika, hapo awali katika hotuba hii nilieleza kuwa historia inaonesha kuwa Kwa Tanzania mipango hii ya maendeleo imekuwa ikitayarishwa na malengo ni kuhakikisha nchi inakuwa na uchumi wa viwanda na sasa hivi mipango hii ni kuhakikisha viwanda view na mchango mkubwa kwenye pato la Taifa kwa kulinganisha na sekta zingine za uzalishaji.

Mheshimiwa Spika, mipango na vipaumbele vya kuanzia TYP- 1961-1964, FFYP- 1964-1969, FYP I- 2011/2012-2015/2016 na Sasa FYP II- 2016/2017 -2020/2021 ukiangalia yote yanafana lakini baya zaidi ni kwamba ile ya mwanzo imeshindwa kwa kutegemea kujenga viwanda mchango mkubwa ukitoka sekta binafsi na wahisani na kosa hilo hilo la kutegemea asilimia kubwa ya mitaji kutoka sekta binasfi na kwa wahisani.

Mheshimiwa Spika, Ni wahisani gani ambao watataka sisi tujenge viwanda vyetu na tuzalishe bidhaa zetu alafu tuanze kushindana nao kwenye masoko? Hata kama watatusaidia ni dhahiri havitakuwa

endelevu kama ambavyo ilitokea huko nyuma. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inasema watanzania wanao uwezo mkubwa wa kutoa mitaji ya uwekezaji mkubwa na wa kati, hoja kubwa ni mbinu gani ya kuwafanya waiamini serikali ambayo imeuza na kifilisi viwanda alivyoanzisha na Mwalimu Nyarere kwa kuhamasisha wananchi kujifunga mikanda na viwanda vikasimama na kufanyakazi.

Mheshimiwa Spika, wakati wa uwasilishaji wa Mpango wa maendeleo wa awamu ya kwanza 2011/2012- 2015/2016 katika Bunge lako tukufu, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni ilieleza kuwa serikali imekuwa na mipango mingi na vipaumbele vingi ambavyo mwisho wake italeta changamoto katika utekelezaji wa mpango wa miaka mitano.

Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia kwa Waziri aliyekuwa anahusika na mipango ya serikali Mhe. Stephen Wassira alibeza hoja hiyo ya Kambi Rasmi ya Upinzani kuwa ilikuwa haina msingi wowote katika utekelezaji wa Mpango wa miaka mitano wa awamu ya kwanza.

Mheshimiwa Spika, Hoja hiyo ya Kambi Rasmi ya Upinzani ilitokana na msingi kuwa tayari kulikuwa na mpango wa kukuza uchumi na kupunguza umasikini (MKUKUTA). Katika hali ya kushangaza baadaye serikali hiyo hiyo kabla ya miaka mitano kumalizika mwaka 3013 ikaja na mpango wa matokeo makubwa sasa (**BRN- Copy and Paste toka Malaysia).**

Mheshimiwa Spika, Mwelekeo (Framework) huu wa mpango wa maendeleo ya miaka mitano 2016/17-2020/21katika ukurasa wa kwanza inaonesha kuwa serikali mwezi Mei mwaka 2015 iliamua kuunganisha MKUKUTA na mpango wa maendeleo kwa sababu mipango hiyo ilikuwa inafanana na pia ilikuwa na udhaifu katika

uratibu, tathmini na namna ya kutoa taarifa ya utekelezaji wa mipango hiyo.

Mheshimiwa Spika, Hoja hiyo ya Kambi Rasmi ya Upinzani wakati huo ilikuwa sahihi na ndiyo maana serikali kimya kimya ikaichukua na kuitekeleza kwa vitendo hoja hiyo ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inatoa rai kwa serikali hii ya CCM kuheshimu na kutekeleza hoja mbalimbali zinatolewa na Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni.

d. UKOSEFU WA VIPAUMBELE

Mheshimiwa Spika, mwelekeo wa mpango kama ulivyowasilishwa unakosa vipaumbele kama ambavyo inaonekana katika nyaraka ya mwelekeo ukurasa wa tatu ambayo inasomeka kama ifuatavyo***"Developing criteria an identifying areas for prioritization and sequencing of particular industries and subsectors".***

Mheshimiwa Spika, mwelekeo huu ulitakiwa uwe na vipaumbele ili iwe rahisi kwa washeshimiwa wabunge kujadili na kutoa maoni yao ili kuiwezesha serikali kuwa na vipaumbele vinavyotekelezeka.

e. MAENDELEO YA VIWANDA

Mheshimiwa Spika, Mwelekeo wa Mpango umeonesha maendeleo ya viwanda nchini pamoja na changamoto mbalimbali ambazo zinagusa masuala yote ya maendeleo ya Viwanda toka nchi ilipopata uhuru.

Mheshimiwa Spika, changamoto katika nchi yetu ni nyingi lakini za kitakwimu ndizo zinachanganya zaidi, taarifa ya liyotolewa na Ofisi ya Taifa ya Takwimu, 2016 inaonesha kuwa ukuaji wa viwanda kwa

mwaka 2015 ulikuwa ni asilimia 6 na Mpango wa Maendeleo wa pili ya wamendeleo wa miaka mitano, sura ya nne unaonesha kuwa uzalishaji viwandani kwa mwaka 2015 ulikuwa ni asilimia 6.9. Hii tofauti ya asilimia 0.9 kiuchumi ni kubwa mno.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inapenda kuitaka Serikali kuwa makini na takwimu kwani takwimu hizi hizi ndizo zinapelekea tuonekane tunafanya vizuri kumbe halihalisi ya wananchi ni mbaya sana.

Mheshimiwa Spika, ni wazi kuwa nchi yetu haitapiga hatua kimaendeleo bila kuwa na maendeleo ya viwanda. Mwelekeo wa mpango wa maendeleo umeonesha kuwa sera ya maeneo maalumu ya uwekezaji (SEZ/EPZ) hayana mikakati ya kusimamia utekelezaji wake (Ukurasa 19 wa Mwelekeo wa Mpango). Aidha tathmini ya tija ya maeneo maalumu ya uwekezaji hayawezi kukidhi malengo ya uanzishaji wake, ikumbukwe kuwa maeneo haya ya uwekezaji yamechochea migogoro ya ardhi katika maeneo mengi nchini.

Mheshimiwa Spika, moja ya matatizo makubwa kwenye SEZ ni fidia kwa wananchi, lakini kama kweli Serikali ina nia ya kuwafanya watanzania wamiliki uchumi wao na wasiwe manamba na ombaomba, ni kwanini wananchi kupitia halmashauri zao wasiwe sehemu ya umiliki wa uwekezaji unaotakiwa kufanyika kwenye maeneo husika? Jambo hili linawezekana kama kweli Serikali ina dhamira nzuri na wananchi wake ili wawe sehemu ya umiliki wa uchumi wa nchi yao.

Mheshimiwa Spika, kwa kuangalia awamu ya pili ya mpango wa taifa wa miaka mitano ambao kimsingi dhana yake kubwa ni kuwa na uchumi wa viwanda, lakini hii kitu ***Kurasini Trade and Logistics Centre***

ambayo dhana yake ni kuwa na kituo kitakacho warahisishia wafanyabiashara badala ya kwenda China basi bidhaa za kichina zitakuwa zinapatikana hapa kurasini. Na pia kwa wafanyabiashara wa mataifa yanayotuzunguka badala ya kwenda China basi watapata huduma kurasini. Hii maana yake ni kuwa nchi ya **uchuuzi kabisa**. Ni kweli dhana ya kuwa na uchumi wa viwanda unawezekana? Hapa tunaua kabisa hari ya kuzalisha bidhaa zetu wenyewe na kuweza kuwauzia hao wachina.

Mheshimiwa Spika, Wachina wanataka waendelee kununua malighafi toka kwetu alafu watuletee bidhaa sisi tuwauzie wananachi. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inauliza kwa kufanya hivyo ni kiasi gani cha ajira kinakwenda kwenye viwanda vya Wachina?

Mheshimiwa Spika, kama kweli tunapanga kwa kumaanisha kweli bali ujenzi wa Kituo cha Kurasini kimantiki unapingana na dhana pana ya kuwa na uchumi utakaoendeshwa na viwanda vyetu. Yale aliyoyakataa Mwalimu Nyerere na kuanzisha ***sera ya Import substitution*** sasa ndio Tanzania itakuwa **assembly ground** kwa bidhaa za wachina.

Mheshimiwa Spika, Ukweli ni kuwa kelele zilikuwa wachina wanafanya biashara za umachinga sasa hicho kituo watajaa Wachina tu kwa ajili ya kazi zitakazokuwepo hapo kwani watahitaji nguvu kazi yenye ujuzi maalum na nguvu kazi ya kwetu watasema haina utaalam unaohitajika. Hoja hapo ni Je, mtawafukuza au mtawaacha waendelee kufanyakazi hizo?

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka serikali kuwasilisha tena marekebisho ya Sheria ya Maeneo maaalumu ya uwekezaji ili kutatua changamoto ambazo zinayakumba maeneo

hayo ikijulikana kuwa na sera pekee hakutaipa nguvu ya utekelezaji kwa kuwa sera haina nguvu ya utekelezaji wa kisheria.

f. **HITIMISHO**

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani sababu kubwa iliyosababisha Mpango wa Maendeleo wa Taifa uliopita kushindwa kutekelezwa ipasavyo, na hivyo kutofikia malengo yake, ni kukosekana kwa sheria ya kusimamia utekelezaji wa Mpango huo.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa ibara ya 63 (3) (c) Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania inatoa mamlaka kwa bunge "kujadili na kuidhinisha mpango wowote wa muda mrefu au wa muda mfupi unaokusudiwa kutekelezwa katika Jamhuri ya Muungano ***na kutunga Sheria ya kusimamia utekelezaji wa mpango huo"*** *hivyo, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaona kuupitisha mpango huo bila kuutungia sheria hautatekelezeka kama Mpango uliopita.*

Mheshimiwa Spika, kwa muktadha huo, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inalitaka Bunge lipitishe azimio ili Kamati ya Bunge Kudumu ya Bajeti ilete Bungeni muswada wa Sheria ya kusimamia utekelezaji wa Mpango huu mpya wa Taifa wa Maendeleo ambao utaidhinishwa na Bunge hili. Kwani jukumu la kutunga sheria kwa mujibu wa katiba ni jukumu la Bunge na sio la Serikali.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha.

DAVID ERNEST SILINDE (MB)

NAIBU MSEMAJI MKUU WA KAMBI YA UPINZANI – WIZARA YA FEDHA NA MIPANGO

20April, 2016